

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI VŨ NGỌC TRÂM

TRUYỆN NGẮN ĐOÀN LÊ

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2012

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI VŨ NGỌC TRÂM

TRUYỆN NGẮN ĐOÀN LÊ

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60.22.34

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS NGUYỄN BÍCH THU

THÁI NGUYÊN - 2012

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi. Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2012

Tác giả luận văn

Bùi Vũ Ngọc Trâm

LỜI CẢM ƠN

Bằng sự kính trọng và lòng biết ơn sâu sắc, em xin chân thành cảm ơn **PGS.TS Nguyễn Bích Thu**, người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ em trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học, cán bộ phòng quản lý khoa học trường Đại học Sư phạm – Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Tôi cũng xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới BGH, bạn bè, đồng nghiệp trường THPT Thác Bà, Sở GD & ĐT tỉnh Yên Bái cùng gia đình và những người thân yêu đã động viên, quan tâm chia sẻ và tạo mọi điều kiện giúp tôi hoàn thành tốt khoá học này.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2012

Tác giả luận văn

Bùi Vũ Ngọc Trâm

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Trang bìa phụ	
Lời cảm ơn	
Lời cam đoan	
Mục lục	i
MỞ ĐẦU	1
NỘI DUNG	10
Chương 1. TRUYỆN NGẮN ĐOÀN LÊ TRONG DÒNG CHẢY	
TRUYỆN NGẮN NỮ VIỆT NAM SAU 1975	10
1.1. Khái lược truyện ngắn Việt Nam sau 1975	10
1.1.1. Một số vấn đề lý thuyết thể loại	10
1.1.2. Bối cảnh lịch sử - thẩm mỹ của văn học Việt Nam sau 1975	13
1.1.3. Truyện ngắn Việt Nam sau 1975	16
1.2. Khái lược về thể hệ nhà văn nữ Việt Nam sau 1975	18
1.2.1. Sự nối tiếp của nhiều thế hệ cầm bút	18
1.2.2. Một số biểu hiện của “đặc điểm giới” trong tác phẩm của các nhà văn nữ 1975	20
1.3 Đoàn Lê - một cây bút nữ độc đáo của văn học Việt Nam sau 1975	22
1.3.1. Người phụ nữ đa tài, đa đoan	22
1.3.2. Sự nghiệp sáng tác phong phú	27
1.3.3. Vị trí truyện ngắn trong sáng tác của Đoàn Lê	30
Chương 2. BỨC TRANH HIỆN THỰC ĐỜI SỐNG TRONG	
TRUYỆN NGẮN ĐOÀN LÊ	34
2.1. Ý thức của nhà văn với hiện thực đời sống	34
2.1.1. Đi sâu khai thác mảng đề tài thế sự	34
2.1.2. Ý thức đối thoại ngầm với những quan niệm sáng tạo đương đại	41

2.2. Hình tượng xóm Chùa và các vấn đề đạo đức – xã hội đương đại.	46
2.2.1. Tác động của nền kinh tế thị trường và sự băng hoại các giá trị đạo đức.....	46
2.2.2. Chân dung nhân cách méo mó, bi hài	52
2.2.3. Thân phận người phụ nữ trong xã hội hiện đại.....	58
2.3. Thế giới tưởng tượng trong truyện ngắn Đoàn Lê.....	63
2.3.1. Thế giới cõi âm, giấc mơ, sự biến hình	63
2.3.2. Tưởng tượng – một cách nhận thức về thực tại	73
2.4. Yếu tố tự truyện trong truyện ngắn Đoàn Lê	74
2.4.1. Nét riêng của yếu tố tự truyện trong sáng tác Đoàn Lê	74
2.4.2. Những trải nghiệm và tâm tư của Đoàn Lê	76
Chương 3. MỘT SỐ PHƯƠNG THỨC THỂ HIỆN NGHỆ THUẬT	
TRONG TRUYỆN NGẮN ĐOÀN LÊ	78
3.1. Nghệ thuật xây dựng tình huống truyện	78
3.1.1. Tình huống hiện thực.....	78
3.1.2. Tình huống giả tưởng – hài hước.....	79
3.1.3. Tình huống giả tưởng – kinh dị.....	81
3.1.4. Sự đan xen các tình huống.....	82
3.2. Nghệ thuật miêu tả tâm lý nhân vật	83
3.2.1. Nắm bắt nhanh các trạng thái tâm lý nhân vật.....	83
3.2.2. Sắc sảo và hài hước trong cách sử dụng các chi tiết mô tả	86
3.3. Ngôn ngữ, giọng điệu trần thuật trong truyện ngắn Đoàn Lê.....	87
3.3.1. Ngôn ngữ trần thuật trong truyện ngắn Đoàn Lê.....	87
3.3.2. Giọng điệu trần thuật trong truyện ngắn Đoàn Lê	89
KẾT LUẬN.....	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	96

CHÂN DUNG NHÀ VĂN ĐOÀN LÊ

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

Truyện ngắn Việt Nam từ sau 1975 đến nay phát triển mạnh mẽ cả về số lượng và chất lượng. Đặc biệt sau 1986, trong không khí dân chủ hóa của đời sống văn học, truyện ngắn Việt Nam đã có những bước phát triển đáng kể. Hòa vào dòng chảy ấy không thể không kể đến những đóng góp của các nhà văn nữ thời kỳ đổi mới. Trên văn đàn, sự hiện diện truyện ngắn của những cây bút nữ đã để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng bạn đọc như Phan Thị Vàng Anh, Nguyễn Thị Thu Huệ, Y Ban, Võ Thị Hảo, Nguyễn Ngọc Tư,... Trong số đó, sáng tác của Đoàn Lê dù không ồn ào gây “sốc” như một số tác giả nữ trẻ khác nhưng đọc tác phẩm của chị, độc giả dễ ấn tượng với con người, cuộc sống, với cảm hứng và cách viết của nữ sĩ. Sáng tác của Đoàn Lê thực sự đã làm sinh động, phong phú thêm cho đời sống văn xuôi nói riêng và văn học nước nhà nói chung.

Đoàn Lê tên thật là Đoàn Thị Lê, sinh ngày 15.04.1943 ở thành phố Bengich (nay là phố Lê Lợi – Hải Phòng). Không riêng gì ở Hải Phòng mà đối với giới văn nghệ sĩ cả nước tên tuổi nữ sĩ Đoàn Lê đã trở nên quen thuộc. Gọi chị là nhà văn, họa sĩ, nhà biên kịch, diễn viên hay đạo diễn đều đúng cả. Những “cầm kỳ thi họa” đem lại cho Đoàn Lê một danh tiếng tài hoa. Học vẽ từ bậc thầy như Bùi Xuân Phái, Dương Bích Liên. Học điện ảnh từ các bậc thầy của Nga và Việt Nam. Khởi nghiệp biên kịch điện ảnh với những tác phẩm được đồng nghiệp đánh giá tốt. Nhưng cuối cùng, văn xuôi mới là sở trường của người đàn bà thành phố cảng, vẻ thù mị duyên dáng song hành với tính cách một người đàn bà quyết đoán, sắc sảo. Những điều dường như xung khắc ấy cùng lúc tồn tại trong một con người, dệt nên những trang văn xuôi tài hoa, vừa dịu dàng, vừa quyết liệt, lôi cuốn sự chú ý của người đọc cũng như giới nghiên cứu, giảng dạy văn học Việt Nam đương đại. Nói như Đoàn Lê: *“tôi đặc biệt thích viết truyện ngắn, chỉ những gì không thể viết*

ngắn được thì tôi đành chịu”. Hơn thế nữa, ở nữ nhà văn này, người đọc nhận ra sự hội tụ các yếu tố của nhiều loại hình nghệ thuật: điện ảnh, hội họa, thi ca qua các trang văn của chị.

Những tiểu thuyết đầy trăm trở tâm huyết của chị như *Cuốn gia phả để lại*, *Lão già tâm thần*, *Người đẹp và đức vua*, *Tiền định* gây được nhiều thiện cảm với bạn đọc. *Cuốn gia phả để lại* ngay khi mới ra mắt công chúng đã được nhận giải thưởng văn học của Hội nhà văn Việt Nam (1990). Song phải kể đến thành quả chị nhận được ở truyện ngắn. Truyện của chị được dịch tại Mỹ, Thụy Điển, Đức và ở đâu cũng được hoan nghênh. Có thể kể tên những tập truyện ngắn của Đoàn Lê như *Thành hoàng làng số số*, *Trinh tiết xóm Chùa*, *Người khách đêm giao thừa*, *Nghĩa địa xóm Chùa*, ... *Và Sex*. Đọc văn chị, ta bị cuốn hút bởi cách viết dung dị, những nhận xét hóm hỉnh và sâu sắc về nhân tình thế thái, về những buồn vui âm lạnh của cuộc đời. Truyện ngắn của Đoàn Lê là một tiếng nói quen thuộc mà mới lạ, mang đậm dấu ấn sáng tạo của nhà văn.

Đến nay, tuy đã có một số bài giới thiệu, bình luận, đánh giá về tác phẩm Đoàn Lê của một số nhà văn, nhà nghiên cứu nhưng vẫn chưa phải là những công trình mang tính hệ thống, khẳng định vị trí của Đoàn Lê trong dòng văn học nữ đương đại và rộng ra trong nền văn xuôi Việt Nam đương đại.

Trên đây là những lý do để chúng tôi chọn đề tài cho luận văn của mình là TRUYỆN NGẮN ĐOÀN LÊ. Tìm hiểu đề tài này, chúng tôi muốn tiếp cận và nhận diện những thành tựu về nội dung cũng như về nghệ thuật của truyện ngắn Đoàn Lê, đồng thời đặt sáng tác của chị trong sự vận động và đổi mới của văn xuôi Việt Nam đương đại.

2. Lịch sử vấn đề

Đam mê và miệt mài, viết văn, làm thơ, biên kịch, đạo diễn phim và vẽ tranh, một Đoàn Lê vẫn tiếp diễn trên con đường văn học nghệ thuật với nhiều chữ “sĩ”. Cuộc đời chị là vậy, đa mang, truân chuyên nhưng những đứa

con tinh thần của người đàn bà mảnh mai và cương nghị này lại có sức hấp dẫn, cuốn hút độc giả và giành được những giải thưởng danh giá.

Trong quá trình tìm hiểu về Đoàn Lê và tác phẩm của chị, chúng tôi thu thập được một số bài viết để tạo cơ sở cho một cái nhìn bao quát về truyện ngắn Đoàn Lê.

2.1. Những ý kiến, những bài viết có tính chất khái quát về truyện ngắn Đoàn Lê.

Trong các bài viết về sáng tác của Đoàn Lê, chúng tôi để ý nhiều đến những bài viết của nhà văn Hồ Anh Thái – một nhà văn đã có cả một quá trình theo dõi những sáng tác của chị. Với số lượng bài viết về Đoàn Lê nhiều hơn cả, ông đã nắm được cái “thần” rất riêng, độc đáo trong giọng văn của chị: “*Một giọng văn được nhớ, nền nã, dung dị bao giờ cũng kèm theo chất hài hước ngấm ngấm*” [60]. Hồ Anh Thái đã rất chú ý đến nghệ thuật sử dụng những yếu tố kì ảo của nữ văn sĩ này. Ông cho rằng yếu tố kì ảo của Đoàn Lê trong những truyện tiêu biểu nhất ấy là “*cái thực lẫn với cái ảo chỉ làm lạ hóa, chỉ thay đổi một góc nhìn hiện thực chứ không phải yếu tố xoay chuyển và quyết định hiện thực nghệ thuật*” [59].

Chú ý đến bút pháp và giọng điệu, tạp chí Kirkus Peviews nhận xét: “*Thằng hoặc Đoàn Lê có xu hướng ngụ ngôn kiểu Kafka như Lên ruồi... ở chỗ khác, những truyện ngắn đạt tới giọng điệu riêng tư thâm thía như trong Giường đôi xóm Chùa...*” [60].

Nghệ sĩ ưu tú Ngọc Hiền – một người bạn của nhà văn, cũng có tới hai bài viết về chị. Ở *Đoàn Lê – những cung bậc cuộc đời* (<http://vietbao.com.vn>) đã đưa những nhận định không thể phủ nhận: “*...Có lẽ nếm trải cuộc đời với đầy đủ những cung bậc buồn vui, những hạnh phúc và bất hạnh đã qua của người đàn bà đa đoan này đã làm nên những trang viết mang màu sắc Đoàn Lê*”. Và thực sự là như thế, “*không phải ngẫu nhiên mà những tác phẩm gan ruột của chị, chị đã có chỗ đứng thật đẹp trong trái tim người đọc*” [27].